

Elementární odborný žánr: referát¹

Jaroslav Novotný.

Za elementární žánr odborného textu a zároveň předpoklad pro koncipování náročnějších a komplikovanějších textových útvarů lze z několika důvodů považovat referát.

Co je referát?

Smyslem referátu, jak tento žánr v nyní sledované souvislosti lze uchopit, je **podat čtenáři vlastními slovy zprávu** o záměru a tematice referovaného textu.

Ze studijního hlediska je dalším smyslem referátu **osvojení argumentace** referovaných textů a **vytváření si vlastních studijních materiálů** pro další práci s nimi.

Referát je zároveň **elementárním odborným žánrem** v tom smyslu, že teprve představení tématu a stanoviska nějakého sledovaného textu je podkladem pro následnou možnou interpretaci, analýzu, srovnání s jinými stanovisky, kritiku či diskusi. Když chci nějaký text interpretovat, rozebírat, srovnávat, podrobovat kritice a diskutovat, musím ho vždy nejdříve představit, a to pokud možno v jeho původním významu a smyslu.

V tomto ohledu je ovšem referát už také **prvotní interpretací**. Při představování tématu, záměru a postupu výkladu textu totiž musím dbát na to, abych odlišoval a do referování neprojektovat vlastní předsudky a předběžná vědění, a zároveň se musím pokoušet referovaný výklad představit v původním smyslu tak, jak je ve sledovaném textu překládán.

Po formální stránce má být referát **souvislým textem**, a to jak ve smyslu postupné návaznosti všech vět referátu, tak i logiky výkladu a věcné výstavby tématu.

---

¹ Charakteristika převzata z knihy: NOVOTNÝ, Jaroslav. *Čtení – reflexe – interpretace: elementární úvod do práce s textem*. Praha: Togga, 2021, s. 98–105. ISBN 978-80-7476-212-3.

Struktura referátu

nadpis jméno autora referátu	Nedílnou součástí referátu je nadpis a jméno autora referátu. Jde o identifikaci textu a je to svým způsobem jeho vývěsní štít, který dělá první krok v utváření čtenářova porozumění tomu, co mu předkládáme.
úvod	<p>Vlastní text referátu má mít krátký úvod, ve kterém autor referátu čtenáři sdělí, jaký text od jakého autora referuje, co je hlavním tématem, otázkou či záměrem referovaného textu a případně z jakých východisek a jakým způsobem postupu se celkový záměr v referovaném textu naplňuje. Uvedením těchto záležitostí otevíráme čtenáři výchozí porozumění ohledně toho, co mu předkládáme a čeho se následný text bude týkat.</p> <p>U úvodu by zároveň v poznámce pod čarou měly být uvedeny základní bibliografické údaje původního textu (především: autor, celý název textu, místo vydání, vydavatel, rok vydání a případně překladatel).² Bibliografický údaj musí poskytovat jasné a ověřitelné vodítko ke zdroji, s nímž v referátu pracujeme.</p>
hlavní část referátu (vlastní referování)	<p>Hlavní část referátu konkretizuje a postupně po základních výkladových a argumentačních krocích referuje vypracování hlavního tématu a naplnění celkového záměru sledovaného textu, jež byly představeny v úvodu referátu.</p> <p>Referování spočívá v postupném představování hlavních (!) témat. Ty je potřeba zreferovat tak, aby byla postižena jejich základní argumentace, aby byla zachována jejich vzájemná argumentační souvislost a aby vždy u každého referovaného tématu bylo vidět, jak souvisí (!) s celkovým záměrem a cílem referovaného textu, který byl vytčen v úvodu referátu.</p> <p>Při parafrázování původního výkladu lze odkazovat na stránky v původním textu (a to buď poznámkou pod čarou, nebo číslem stránky v závorce přímo v textu referátu).</p>
závěr	<p>Referát má mít závěr. V něm se autor referátu pokusí krátce shrnout a vystihnout, k jakému řešení autor původního textu dospěl.</p> <p>Závěr má svým způsobem odpovídat na úvod. Pokud v úvodu referátu formulujeme téma, problém, otázku a záměr referovaného textu, měl by závěr referátu shrnout odpověď na úvodní předestření tématu a problému (resp. otázky). Tím závěr uzavírá celý kruh sdělení referátu.</p>

² Konkrétní formát bibliografického údaje se bude samozřejmě lišit podle zvyklostí daného oboru. Totéž platí i o formě případného průběžného odkazování.

Úvod, hlavní část a závěr referátu mohou, nicméně nemusí být graficky výrazně odděleny, např. jako samostatné části s vlastním nadpisem. Mohou být též součástí toku jednoduchého textu, odlišení těchto částí je dáno jednak jejich obsahem a jednak graficky odstavcem.

Doporučení pro přípravu referátu

Častá chyba při psaní referátu je, že se studenti snaží napsat referát současně se čtením textu. Jak je vidět z určení a struktury referátu, je potřeba **referát psát až po přečtení celého původního textu**, nejlépe na základě připravených poznámek či výpisků. Po přečtení proto, že součástí referátu jednak musí být uvedení hlavního tématu a celkového záměru a jednak je třeba vybrat vskutku jen hlavní témata, což lze smysluplně učinit jen tehdy, když máme již vytvořenou představu o celkovém směřování výkladu, který chceme zreferovat. Referovaná témata musejí být správně argumentována (nestačí jen vágní či heslovitá zmínka), musejí na sebe navazovat a u každého dílčího referovaného tématu musí být čtenáři referátu jasné, jak toto téma souvisí s celkovým záměrem celého referovaného textu. Tematické bloky je v referátu vhodné členit do odstavců.

Čeho a jak se vyvarovat

Další častá chyba při psaní referátů je nepochopení či nerespektování zadání žánru referátu. Projevuje se to například v tendenci namísto věcně souvislého a strukturovaného referátu předkládat sérii pospojovaných výpisků či citací, v horším případě pospojovaných citací bez vyznačení toho, že jde o citace. Takto pojatý „referát“ je ohledně věcného sdělení nesourodý (spojované výpisky vyznívají jako teze či hesla bez zdůvodnění a bez zřetelného vzájemného argumentačního propojení), mnohdy se v něm neodlišuje podstatné od podružného, nevystihne směřování a vyústění sledovaného textu.

Vyvarovat se této tendenci lze

vyžadováním ze strany učitele, aby žánr referátu byl v odevzdaných pracích důsledně respektován;

dále vyžadováním od autorů referátu, aby ve svém textu sledovaná témata formulovali vlastními slovy a souvisle;

a zakázáním citací nebo povolením pouze omezeného počtu citací s tím, že v hodnocení referátu se bude zohledňovat, zda zvolené citace mají nějakou zdůvodnitelnou relevanci.

Jinou občasnou chybou zvláště u začínajících studentů je snaha vkládat do referátu údaje, které přebírají odjinud než z referovaného textu samého, a to opět v horším případě bez uvedení zdroje. Jde např. o potřebu na úvod referátu napsat, kým byl autor sledovaného textu, kdy žil, čím byl významný apod. Uvádění těchto údajů je problematické především proto,

že zanášením údajů odjinud se překračuje žánr referátu, tj. úkol podat zprávu o sledovaném tématu a záměru daného textu z tohoto textu samého;

a že se tím také prokazuje absence reflektovaného odlišování mezi svým vlastním porozuměním sledované záležitosti textu, tvrzeními a znalostmi převzatými odjinud (zpravidla z učebnic či encyklopedií) a původním podáním záležitosti ve sledovaném textu; tím se porušují základní úkoly interpretace, tj. odlišit vlastní předsudky a uchopit sledovanou záležitost z jejího vlastního kontextu, v případě referátu z referovaného textu samého.

Vyvarovat se této chybě lze striktním vyžadováním toho, že vše v referátu musí mít oporu pouze v referovaném textu samém a nic odjinud do něj nesmíme zanášet.